Reşat Nuri Güntekin

POVESTIRI

Traducere de VIORICA DINESCU

Biblioteca Pentru Toţi
Editura Minerva

Bucureşti, 1990

POVESTIRI

CĂMIN DISTRUS

Trenul era gata de plecare.

Şuierau signalele: conductorii închideau uşile. Urcat pe scara vagonului ca să poată strânge mâinile tinerei sale soţii, care se aplecase atât de mult în afară încât părea gata să cadă, căpitanul Şekip nu se putea împăca deloc cu ideea despărţirii.

Profesorul Remzi îl apucă de braţ şi-l dădu jos, aproape cu forţa, spunându-i ca un părinte care-şi dojeneşte fiul neastâmpărat:

— Ai să cazi între linii şi praf ai să te faci… Şi-apoi uită-te un pic în jur, toţi se amuză pe socoteala noastră… Mai mare ruşinea…

Într-adevăr, atât pe peron cât şi la ferestrele vagoanelor, mulţi îşi uitaseră de propriile lor simţăminte şi, privindu-i, surâdeau; în timp ce trenul aluneca încet, Nüveyre, soţia profesorului Remzi, luând-o pe după umeri pe Behire, prietena sa, îi repeta râzând aproape aceleaşi vorbe pe care soţul ei i le spusese lui Şekip:

— E ruşine… Ne-am făcut destul de râs… Lasă copilăriile…

Dar Behire nici n-o asculta. Plângea şi se agita; şi fiindcă pierduse batista, pe care-o fluturase în semn de adio, continuă să facă semne cu braţele.

— A plecat… Nu se mai zăresc… Ce-am să mă fac eu acum, cum am să pot rezista?…

Nüveyre nu se putu abţine să nu facă haz de această scenă copilăroasă:

— Pentru o despărţire de câteva săptămâni, atâta plâns şi jale! Mai mare ruşinea!…

Cine le-ar fi văzut de departe, le-ar fi luat drept mamă şi fiică, deşi fuseseră colege de şcoală şi erau de aceeaşi vârstă. După absolvire îşi pierduseră urma, dar acum zece luni se regăsiseră, în acest orăşel anatolian.

Soţul lui Behire era căpitan de cavalerie, al lui Nüveyre, profesor

de şcoală secundară. Se duceau amândouă să-şi revadă familiile, unde aveau să rămână cel mult trei luni.

Behire urma să se oprească la Istanbul. Nüveyre mergea în Cipru, la mama sa, pe care n-o mai văzuse de trei ani.

În tren, nu înceta să încerce a-şi linişti prietena, care plângea:

— M-ai zăpăcit în aşa hal încât am şi uitat să-mi iau rămas bun de la Remzi bei. Ne-am despărțit ca doi străini… Suntem şi noi oameni…

Abia atunci Behire îşi dădu seama de purtarea ei; zâmbi cu ochii încă în lacrimi:

— E-adevărat, am fost tare deplasată, iartă-mă. Deşi, dacă ai şti cât sufăr, mi-ai da dreptate… Eu nu voiam să plec… Dar insistențele surorilor mele mai mari…

Nüveyre continuă s-o consoleze cu acelaşi aer matern:

— Ce sunt trei luni? Trec ca o părere… După trei luni – chiar şi mai înainte, dacă ai să vrei – vei străbate din nou drumurile acestea… Vei întâlni din nou ogoarele acestea, căminul, soțul… N-ar fi exclus ca, de nerăbdare, Şekip bei să te smulgă din tren pe fereastră…

Pe când vorbea aşa, serios şi cu o umbră de amărăciune în glas, îşi cufunda privirile încărcate de o mare tristețe, în peisajul rămas, în urmă şi două lacrimi i se strecurară printre gene. Behire se miră. Intui că aceste două lacrimi sunt mult mai dureroase decât lacrimile ei de adineauri, cu care udase nu mai puțin de trei batiste. Îi luă mâinile într-ale sale:

— Tu ai ceva pe suflet.

Fără să se lase rugată, cealaltă răspunse de parcă ar fi fost vorba de cel mai firesc lucru:

— Eu n-am să mă mai întorc… Plec definitiv…

De uimire, Behire rămase înmărmurită. Aşa se vorbea despre o chestiune de viață atât de importantă?! Şi-apoi, de zece luni se vedeau amândouă întruna, zi de zi, seară de seară. Cum de nu scăpase până acum nici un singur cuvânt în legătură cu această hotărâre? Brusc, îi încolți în minte bănuiala:

— Ți-a fost infidel? Are vreun viciu?

— Dimpotrivă… şi Nüveyre schiță un zâmbet… Eu sunt pe cale de a-l înşela…

— …?!

— N-are niciun rost să-ți mai ascund. Mă despart de Remzi bei… Ştiu că săvârşesc o faptă reprobabilă… Dar, ce să fac, sunt şi eu om… Am şi eu dreptul să trăiesc, să fiu fericită… Mă trag dintr-un

neam de elită, din Cipru… În timpul războiului, familia noastră a trecut prin mari nenorociri. Am fost constrânsă să accept căsătoria cu Remzi bei… Soțul meu e un dascăl cinstit, la locul lui.. Un om liniştit, sobru, ocupat ziua cu elevii lui, noaptea, cu temele lor… N-are nimic extraordinar, nici ca înfățişare, nici ca fire, nici ca intelect… Datorită profesiei lui, ani de zile am colindat prin țară… O existență lipsită de orice farmec, meschină, un bărbat neatractiv, şters, un străin… Mi-e silă şi să mai trăiesc… Mama m-a chemat în Cipru… În copilărie avusesem o „iubire” – o poveste naivă de dragoste cu un băiat care ne este rudă… Anul acesta, el, care se căsătorise înaintea mea, a divorțat… Acum insistă să mă ia pe mine… Dragostea aceasta, veche, demult uitată, de copil, parcă ar fi reînviat şi în mine… Poate să fi contribuit şi lipsa de interes pe care o resimt față de casa mea, față de soțul meu… Am chibzuit mult şi m-am hotărât. Când voi ajunge în Cipru, îi voi propune soțului meu, printr-o scrisoare, divorțul… Pentru că e un om cinstit şi corect sunt sigură că va accepta imediat ceea ce îi cer…

— Deci bărbatul tău încă nu ştie nimic…

— Nu, îşi închipuie că mă voi întoarce după două-trei luni…

— Şi nu ți-e teamă că o să sufere prea mult?

— Nu cred… E-un om atât de absorbit de propriile lui treburi… Chiar dacă o vreme o să fie afectat, o să uite…

— Nu te-aş fi crezut niciodată atât de aspră. Cum te exprimi despre casa ta, despre soțul tău…

— Da, desigur… Negreşit că sunt o ființă rea. Nu-mi iubesc nici casa, nici bărbatul… Dar am o rugăminte… În ziua în care trebuie să dau dovadă de foarte multă tărie, nu-mi mai pomeni de ei…

Şi, ca să-şi ascundă lacrimile care o podideau, prinse să scruteze, prin fereastră, depărtările.

* * *

La prima stație trenul înțepeni pe loc; nedumeriți, călătorii emiteau fel de fel de supoziții. În sfârşit, lucrurile se lămuriră: unul din podurile de pe traseu era avariat… Repararea lui avea să mai dureze douăzeci şi patru de ore, aşa că trenul se înapoie forțat, depunându-şi iarăşi, în orăşel, călătorii.

Când a coborât din trăsură în fața casei, orologiul oraşului, suna douăsprezece bătăi. Străzile erau mute şi întunecate ca un cimitir.

Servitoarea încă nu se culcase. Era o femeie de prin împrejurimi, cu fiii morți pe front. Rămasă singură pe lume, căzuse, cu mintea pe

jumătate rătăcită, în mania religioasă; citea Coranul până târziu, în fiecare noapte.

— Pesemne că domnul nu se simte prea bine – îi dădu ea raportul – a mâncat, n-a scos o vorbă şi s-a culcat devreme.

Când a urcat la etaj, pe întuneric, Nüveyre călca în vârful picioarelor, ca şi cum s-ar fi temut să nu trezească din somn această casă veche. Şovăia dacă să-şi scoale sau nu bărbatul. Întoarcerea ei acasă, la această oră neaşteptată, era un eveniment ieşit din comun. Dar, probabil că soțul ei nu avea nici să se mire, nici să se bucure atâta ca servitoarea. Întârzie o clipă; cu lămpița de noapte în mână stătu şi reflectă puțin, în vestibul, privind jur-împrejur. Niciodată nu simțise cu atâta putere, cu atâta amărăciune ca în acest moment, că îi este distrus căminul. Îşi imagină veselia din casa prietenei sale. Cine ştie acum, de fericire că se revăd, câte nebunii nu fac! Totuşi, găsi cu totul nepotrivit să se culce fără să-şi pună soțul la curent cu cele petrecute. Deschise binişor uşa. În mijlocul odăii zăcea în întuneric, într-o totală nemişcare, un om întins pe podea cu fața în jos. Lăsa impresia cuiva ucis după o îndelungată împotrivire. De spaimă, fu gata să țipe, când el, fără să se mişte, întrebă cu glasul stins:

— Dumneata eşti, măicuță Ayşe? Nu te-ai culcat încă? Ce vrei?

Văzând că nu i se răspunde, întoarse capul şi îşi mai veni puțin în fire. Se uita la femeia care stătea în uşă, în mână cu lampa pâlpâitoare, şi-şi închipuia că are halucinații.

Calm, în propoziții scurte, ea îi povești pățania. Apoi îl întrebă, cu aceeaşi voce liniştită:

— Ce-i cu tine? Eşti bolnav?

— …

— De ce nu răspunzi?

— N-am nimic… Puțină oboseală… Mă doare capul.

— Oare?

— …

— Îmi ascunzi ceva.

— Ce-aş putea ascunde de tine?

Când spuse acestea, surâse tare amar şi ridică din umeri într-un fel care nu scăpă atenției tinerei femei. Mişcarea aceasta a umerilor îți sugera un om care, strivit sub o grea povară, doreşte s-o arunce, să scape în sfârşit de ea. Niciodată până acum nu-şi văzuse soțul atât de deznădăjduit, atât de copleşit, cu obrazul zgârcit de o durere lăuntrică, cu ochii umflați de plâns şi trupu-i voinic năruit, ca un

copac lovit de trăsnet.

Îşi dădu seama că e stânjenit de faptul că a fost surprins în această stare, că, printr-un efort de voinţă, se va fereca din nou în el, pentru a nu se mai dezvălui niciodată. Chiar şi începuse, treptat-treptat, să se stăpânească; se arătă afectat de mersul neregulat al trenurilor.

Nüveyre schimbă vorba:

— Nu te bucuri că m-am întors?

El, cine ştie de ce, ocoli răspunsul; ca şi cum s-ar fi adresat unui copil curios, care întreabă numai chestiuni pe care nu le poate pricepe, îi spuse cu afecţiune:

— Eşti obosită, hai, culcă-te. Vorbim mâine.

Dar ea ţinea neapărat să afle adevărul. Puse din nou întrebarea, de astă dată sub o altă formă:

— Nu te bucuri… Păcat!

— Parcă ar fi cu putinţă să nu mă bucur, Nüveyre? Nu poţi încerca decât o mare, mare mulţumire când vezi că cineva, care-ţi moare în braţe, şi-a redeschis ochii şi te priveşte iar, fie chiar vremelnic, doar pentru o clipă.

Tânăra rămase împietrită locului.

După îndelungate şovăieli şi eforturi, el continuă cu calmul marilor decizii:

— Mi-am dat seama că m-ai părăsit, ca ai plecat definitiv de la mine. Mă aşteptam la asta de ani de zile. Pari surprinsă că nu ţi-am spus nimic de atâta amar de vreme. Să ştii însă că eu, cu mult înaintea ta, aveam certitudinea acestui lucru. Nu ţi-am spus-o, pentru că ar fi fost absolut inutil. Măcar amorul meu propriu, demnitatea mea de bărbat ţineam să fie salvate. Întâmplarea nu m-a ajutat. Da, Nüveyre, eu ştiam demult – cam de când ne-am căsătorit – că nu-mi va fi dat să-mi petrec întreaga viaţă cu tine. Cum s-ar fi putut ca unei făpturi atât de frumoase, de fine, de rafinate ca tine să-i placă un profesoraş greoi, lipsit de orice atracţie? Nişte împrejurări cu totul excepţionale, care depăşesc orice imaginaţie, ne-au înlesnit apropierea. Mie însă mi-era imposibil să cred că această fericire va continua. Raţiunea mea, logica mea, nu-şi pierdeau defel integritatea, capacitatea de a judeca limpede. Nepotrivirea materială şi spirituală dintre noi îmi stăruia veşnic în minte, ca o problemă de matematică ce-şi aştepta rezolvarea. Apoi, mai avea partea ei de contribuţie şi propria mea fantezie. Te vedeam pe tine mai presus decât orice în lume. În consecinţă, teama de a nu te pierde mă chinuia continuu, ca

un cuțit implântat în piept. Erai soția mea, juraserăm, ne angajaserăm să trăim laolaltă până la moarte. Şi, cu toate acestea, eu nu te puteam privi altfel decât ca pe un musafir. Îmi ziceam: „Nu-i eu putință, cum o s-o păstrez eu până la sfârşitul vieții?” Şi, deşi tu te aflai permanent alături de mine, erai aşa de străină, aşa de îndepărtată, că în fiecare dimineață când mă trezeam şi-ți vedeam capul pe pernă alături de mine, îmi spuneam: „De n-ar fi aceasta ultima zi! Oare mâine, când mă voi trezi la aceeaşi oră, o voi mai găsi aici?” Eram un profesor sărac, n-am avut cum să-ți asigur o viață plăcută, lipsită de monotonie. Apoi, cu toate că te adoram, mă purtam cu tine greoi şi insensibil ca un butuc. Dacă soția mi-ar fi fost cât de cât egală, poate că nu m-aş fi sfiit să mă arăt aşa cum sunt cu adevărat. M-aş fi străduit să mă fac iubit… Dar la ce bun atâtea vorbe de prisos! Deşi am trăit împreună cinci ani, am rămas străini unul de altul. La tine nemulțumirea creştea din an în an. Vedeam aceasta cum nu se poate mai limpede. Dar, ce folos! N-aveam nicio putere! Să fi început să-mi deplâng soarta, să stârnesc compătimire, dispreț? În felul ăsta m-aş fi înjosit şi mai mult. În sfârşit, catastrofa prevăzută s-a produs. Mi-ai spus că ți-e dor de mama. Mi-ai cerut voie să te duci s-o vezi. Spaima în care am trăit ani de zile dezvoltase în mine o sensibilitate neaşteptată. Iar atitudinea ta, vocea ta, ezitarea ta… Într-o clipă am înțeles totul: „Pleacă, o pierd pentru totdeauna. Nu se va mai întoarce!” Eram aşa de deznădăjduit, încât n-am întreprins nimic. De altfel şi de tine îmi era milă. „E păcat de-o făptură atât de aleasă, de neobişnuită”, îmi spuneam. Mi-am adunat toată tăria, toată resemnarea de care eram capabil. Am suportat durerea fără o tânguire, fără un reproş. Şi-acum, o întâmplare potrivnică… În tot cazul, iartă-mă că ți-am vorbit despre aceste lucruri triste. Eşti ostenită, culcă-te…

Încet-încet chipul său îşi recăpătase obişnuita stăpânire de sine. Ferindu-se parcă să facă vreun zgomot, ieşi din cameră, tiptil, lăsându-şi singură soția, care, aşezată în fotoliu, tremura ca şi cum i-ar fi fost frig.

A doua zi, aceeaşi comportare… Soțul şi soția, care păreau să fi uitat cu desăvârşire destăinuirile şi tot ceea ce se petrecuse cu o noapte înainte, se despărțiră la gară, cu aceeaşi atitudine calmă, indiferentă.

După ce a colindat până noaptea pe câmpuri, Remzi s-a întors acasă şi s-a întins pe jos în întuneric, în aceeaşi odaie, în aceeaşi poziție de animal răpus. Au trecut ore. Cineva a sunat la poartă. Un

zvon de paşi uşori pe scări, apoi în coridor. Remzi, căruia i se părea inadmisibil să se poată repeta visul din noaptea trecută, întrebă:

— Dumneata eşti, Ayşe?

Din întuneric îi răspunse vocea lui Nüveyre:

— Sunt eu, Remzi. M-am dat jos din tren la stația la care coborâsem. Noaptea trecută am refăcut acelaşi drum şi am venit acasă. Ştiam că mă aştepți tot aici, în aceeaşi stare. Şi acest lucru nu mi-ar fi ieşit niciodată din minte. M-am ferit să iau o hotărâre pripită, sub influența impresiei de astă-noapte. Dar acum, după ce am chibzuit îndelung, iată hotărârea mea definitivă: nu voi mai pleca, Remzi. Nu te voi mai părăsi. Voi rămâne cu tine până la sfârşitul vieții. Ne vom strădui, din toate puterile noastre, că ne facem fericiți unul pe altul.

UN HOGE PATRON

Înfipt drept în mijlocul drumului, jandarmul voinic opri autobuzul, ridicând mâna ca pentru salut.

— Aşteptaţi puţin. Poşta!

O femeie din Eyüp[1], plecată, în vizită la ginerele şi fiica sa dintr-o plasă din Anatolia, vociferă:

— Ei, Doamne! A câta oprire-i asta? Până şi vapoarele-cursă, care opresc la toate debarcaderele, ne-au luat-o înainte.

Un avocat cu servietă, care, după câte se vedea, cunoştea bine surprizele drumului, îşi dădu cu părerea:

— Probabil, vreun călător cu vază. Dacă jandarmul n-ar fi folosit şiretlicul cu poşta, şoferul n-ar fi oprit.

Presupunerea lui se adeveri. Nu trecură nici două minute şi apăru, îndreptându-se grăbit spre autobuz, un om de vârstă mijlocie. În mână ţinea o servietă mică, iar în gură, o ţigară pe terminate.

Era un funcţionar al cărui automobil se defectase pe drum. Şi pentru că nu se ştia cât putea să dureze reparaţia, un jandarm întâlnit în cale îi oferise soluţia cu autobuzul.

Deşi nu trecuseră nici două ceasuri de la începutul călătoriei, aproape toţi pasagerii ajunseseră să se cunoască între ei.

Nu ştiu din ce a reieşit identitatea funcţionarului luat din drum, dar pe când el se aşeza pe scaunul fără spătar de lângă şofer, se auzi din spate strigătul femeii din Eyüp:

— La te uită numai… „Poşta” fusese directorul Instrucţiunii!

Femeia era cum nu se poate mai limbută. De două ore, o ţinea numai într-o glumă, sâcâia pe toată lumea, fără excepţie, inclusiv pe şofer.

La început, unii dintre călători s-au simţit jigniţi; ba, la un moment dat, se iscase chiar un uşor duel verbal. Dar s-a văzut curând că nu era vorba de un om pe care să te poţi supăra. Acum, de câte ori făcea tărăboi, toţi râdeau.

Noul călător era un om mărunţel, cu părul în neorânduială, foarte slab, cu nasul lung şi o faţă mică, ascuţită. Nefiind încă la curent cu

---

[1] Vechi cartier turcesc din Istanbulul european, pe malul sudic al Cornului de Aur.

năravul femeii, o luă în serios şi se adresă încet şoferului:

— Doamna are dreptate. I-am făcut să aştepte.

— Daţi-i pace! îi răspunse acesta, râzând. Săraca, e beteagă la cap… Sunt două ceasuri de când nu-i mai stă gura.

Printre hurducăturile autobuzului, care începuse să coboare o pantă pietroasă, se ridică din nou glasul femeii:

— Ca şi cum n-ar fi destul că directorul ne-a făcut să-l aşteptăm, acum îl mai ţine de vorbă şi pe şofer. O să ne dea pe toţi de-a berbeleacul… Şi unde mai pui că, pufăind întruna cu ţigara lui, o să arunce motorul în aer…

Stânjenit şi mai mult, funcţionarul schiţă gestul de a zvârli ţigara, dar văzând că şi şoferul fumează, renunţă.

Pentru femeia din Eyüp se ivise iar un subiect de cleveteală. Da zor întruna:

— Dar şi şoferul, Doamne păzeşte… O fi poet, ori amorezat, ori beat; nu-i deloc limpede ce-i cu el… Şi, pe de-asupra, s-a mai apucat şi să discute cu dom' director… O să ne spulbere pe şosea ca pe nişte gunoaie scăpate din mătură…

Şoferul trecu la ofensivă:

— Eu nu, dar cu gura asta n-ar fi de mirare ca ginerele mătăluţă să te-arunce de-a dreptul în stradă… De i-ar sări Allah în ajutorul bietului om…

Între şofer şi femeie se încinse o ciorovăială cu ocări şi sudălmi, într-un limbaj colorat, mai ceva ca la reprezentaţiile teatrului de improvizaţii.

Era o zi cu vânt tăios; greoi, autobuzul cobora o coastă, spre o vale cu dumbravă. Călătorii se prăpădeau de râs.

După un scurt antract, se auzi din nou vocea femeii:

— Da' tu pe unde mi-ai pierit, hogeo? Adineaori stăteai lângă şofer, prefăcut ca o monedă falsă de cinci parale. Ţi-a stricat şi ţie rostul directorul? Ia să văd, pe unde ţi-ai ascuns frumuseţea aia de pomină?

La picioarele celui numit directorul Instrucţiunii, se ghemuise un ins cu turban, cu încălţări rupte, cu o cămaşă de stambă galbenă şi o lata[2] albastră decolorată. Locul era extrem de incomod. Căldura motorului îi ardea faţa; uneori, când îl apuca prea tare ameţeala, îşi înălţa capul, expunându-şi vântului chipul asudat.

---

[2] Vestmânt lung, de obicei din postav negru, purtat altădată de clericii musulmani.

Era un om ca la vreo cincizeci şi cinci – şaizeci de ani, cu trăsături blajine, chiar niţeluş cam tâmpe, cu ochi albaştri lâncezi şi cu o barbă neagră, încărunţită pe alocuri. Nu se putea să nu-ţi fie milă de bietul hoge, care, după ce că avea parte de-o călătorie la fel de confortabilă ca un curcan transportat într-o colivie, mai ajunsese, cu toată barba şi turbanul lui, şi obiectul unei dezlănţuite bătăi de joc.

— Hogea efendi, am impresia că te-am deranjat, ţi-am luat locul, spuse, tot încet, directorul Instrucţiunii.

El, plecându-şi capul cu un surâs moale, îi răspunse, sfiit:

— Nu-i nimic... Eu nu-s un străin... Dumneavoastră să vă simţiţi bine. Să dea Allah să vă priască drumul...

Amarnic lucru, sărăcia! De bună seamă că-l lăsaseră pe acest hoge prăpădit să urce în autobuz doar pentru câţiva gologani ori poate chiar pe gratis, din milă. Cum apare un muşteriu care plăteşte, îl pun pe hoge să stea pe jos, fără niciun respect faţă de bătrâneţea lui...

* * *

Autobuzul făcuse haltă de o jumătate de oră în piaţa unui orăşel. Unii prin birturi, alţii prin cafenea, călătorii îşi astâmpărau foamea. La un moment dat l-am văzut, aşezat pe pământ, în faţa uşii unei brutării, pe hogea cel sărac mâncând azimă cu măsline şi pepene galben. Apoi, cu vreo câteva minute înainte de plecare, apăru în braţe cu un maldăr de crengi înflorite, cu care se apucă să împodobească maşina. „Tare naiv, ori poate chiar slab de minte mai e şi acest hoge! Se vede cât colo că vrea să se pună bine, cu şoferul”, mi-am zis eu.

Puţin mai târziu o pornirăm din nou la drum. De data aceasta hogea găsise un loc liber în spate şi se aşezase acolo. Dar nu pentru mult timp. Manevrele făcute pentru a plasa pe câţiva muşterii noi îl lăsară iarăşi în vânt.

Acum, bietul de el, stătea şi mai prost ca înainte. La incomoditate se mai adăuga şi primejdia de a-şi pierde viaţa. Era în picioare, în dreptul uşii şi, la fiecare zguduitură, ca să nu fie proiectat afară, se agăţa de barele de fier din preajmă.

N-am mai putut suporta. I-am spus vecinului meu:

— Totuşi, s-ar fi putut, găsi un locşor şi pentru acest amărât de bătrân...

Şoferul mă auzise. Cu un rânjet duşmănos, îmi ripostă!

— Amărât de bătrân?!... De-aţi şti pe câinos e! Dacă nu bate de două-trei ori pe zi drumurile astea, n-are linişte. El ne e patronul...

Nu vă uitați la înfățișarea și la îmbrăcămintea lui... E putred de bogat... Numai pe ruta asta are patru autobuze... Spaima că taxatorul îl văduvește de cincizeci de kuruși îl mână dintr-o mașină într-alta...

L-am privit mai atent pe hoge. Din nou figura lui nu-mi trădă nimic. De unde până unde s-a făcut cu atâția bani la bătrânelul acesta molcom, blajin, adormit? Fără îndoială că i-o fi picat vreo moștenire. Dar atunci, cum reușește să se facă ascultat de șoferii atât de recalcitranți, cum de-i ține în frâu pe taxatorii atât de șmecheri, un bătrân ca el? Mai mult ca sigur că spusele șoferului conțineau o mare doză de exagerare.

Femeia din Eyüp se agățase acum de hogea a cărui identitate o aflase și ea.

— Ehe-hei, imamule, tu ești om care să se îmbrace în brocarturi și atlaze și să stea mândru ca o mireasă. Nu ți-e rușine să-ți terfelești bătrânețile în mizeria asta, într-o giubea zdrențuită?

Pe când gureșa călătoare se lega de el cu astfel de cuvinte, hogea, cu o voce spiritualizată, ca și cum ar fi recitat versete din Coran, îi răspunse într-o dulce melodie:

— Ce vorbești dumneata, doamnă!... Ia, ne câștigăm și noi pâinea cu trudă...

— Spune drept, imamule! Unde-ți îngropi galbenii?!

Șoferul se amestecă în vorbă în așa fel, încât să fie auzit doar de cei din rândurile din față:

— Neroada, își închipuie că ăsta-i din hogii de altădată, care-și îngropau în pământ chiupurile cu bani... Habar n-are ea cum mai învârte diavolul ăsta împielițat operațiile de bursă și bancă...

Lumea se topea de râs. Văzând că are succes, femeia deveni și mai agresivă; striga, urla cu vocea-i spartă, atingând, odată cu hogea, și pe ceilalți călători;

— Păi tu ne bagi pe toți în buzunarul tău, hogeo! Nu te uita că ăștia poartă legături la gât. Ia, privește numai la domnul director al Instrucțiunii, care, lângă șofer, șade dus pe gânduri ca o turturică neprihănită... Cine știe, amărâtul de el, câte datorii are! Vezi, din pricina gândurilor îi pică și țigara din gură... Dacă tu ai vrea, m-ai putea tocmi cu bani, pe loc, ca slujnică, să stau smirnă la porunca ta...

Cum-necum, sfiosul hogea își ridică nițeluș vocea:

— A! Doamnă! Dacă mi-ar fi să-mi bag slujnică, la ce mi-ar trebui una bătrână? Aș lua una de optsprezece ani!

Se stârniră hohote de râs. Şoferul strigă:

— Ţi-a plăcut cum te-a băgat în cofă hogea?

Femeia se aprinse atât de tare, încât nu mai era de stăpânit.

— Ia ziceţi, copilelor, de ce v-aţi pornit să râdeţi şi să-l priviţi aşa de galeş îndată ce l-aţi auzit că-i trebuie fată de optsprezece ani? strigă ea la cele două fete de şcoală care stăteau alături pe una din canapelele de dinainte. În vreme ce ele îşi acopereau faţa cu mâinile, lumea bătea din palme într-un vacarm de nedescris.

Fără să se sinchisească, femeia ploua asupra hogei cu întrebări: „Câte neveste ai? Sunt frumoase? Ai de gând să-ţi mai iei una?” Erau vorbe grosolane, deocheate, pe care un bătrân de modă veche nu le-ar fi putut suporta. Dar blajinul hoge, cu un calm şi o resemnare de necrezut, îşi lăsa capul în jos şi, închizându-şi ochii albaştri, o ruga cu glasul sau dulce, care parcă înşira litanii: „Las-o încurcată, doamnă, las-o încurcată”.

* * *

La un moment dat autobuzul; se opri pe neaşteptate; în spate se iscă o ceartă.

Un tânăr ţăran, care declarase că se va opri pe traseu în nu ştiu ce punct, profitând de faptul că taxatorul fusese distrat, nu coborâse la locul cuvenit şi, deşi nu avea bilet mai departe, ţinea morţiş să meargă până în oraş.

— Lasă şmecheriile. Dă diferenţa de zece kuruşi şi mergi unde oi vrea, îi zicea taxatorul.

Din zăpăceală, ţăranul apelă la hoge:

— Dumneata trebuie să-mi crezi, hogea, zău de am vreo leţcaie. Ce, dac-aş avea, n-aş da?

— La mine nu se prind vorbele astea, fiule. Doar n-o să te duc eu pe daiboj. Ori scoţi paralele, ori dă-te jos…

Între punctul în care ne aflam şi oraş erau cam trei-patru ore de mers cu piciorul. Cu gândul să-i stârnească mila, ţăranul mai îndrugă ce mai îndrugă, îşi întoarse buzunarele pe dos, îşi arătă chimirul gol. Apoi, când îşi luă orice nădejde de a-l îndupleca pe hoge, se înverşună:

— De coborât nu cobor, n-ai decât să-mi faci ce-oi pofti!

Atunci, în clipa aceea, am văzut o scenă pe care n-o vot putea uita. Chipul hogei se tulbură. De sub învelişul acela calm, blajin, puţin cam bicisnic, ieşi la iveală o expresie de pungaş de meserie, de tâlhar capabil să ucidă. Barba neagră, pe jumătate căruntă, moale, deveni

dintr-odată de nerecunoscut, se făcu țepoasă ca ghimpii; dintr-o gura imensă, strâmbată într-o parte, nişte dinți feroci, ascuțiți, încălecați unul peste altul se repeziră parcă să apuce; ochii măriți împrăştiau scântei, ca fierul înroşit bătut pe nicovală.

Glasul melodios, incolor, spiritualizat, care-ți dădea impresia că veşnic ar psalmodia litanii, fu preschimbat într-altul, metalic, aspru:

— Câine, haită... Te-ai crezut pe moşia lui tat-tu? Jos!

Două mâini păroase, neaşteptat de mari, apărute din mânecile lungi ale giubelei, zvârliră în colbul drumului, ca pe-o minge de cauciuc, traista țăranului, grea de cine ştie câte kilograme. Apoi, cu aceeaşi uşurință, îl apucară pe țăran de umeri şi îl trimiseră lângă traistă.

În urmă, hogea mai trânti o înjurătură, cu neputință de auzit chiar din gura cea mai spurcată... Toate acestea se petrecură în cel mult un minut. Întreaga suflare din autobuz amuțise. După ce încheie acest capitol, chipul şi vocea hogei se îmblânziră iarăşi ca prin farmec. Se adresă şoferului, plin de cucernicie:

— Porneşte, fiule!

Fără să cuteze a-şi întoarce capul, şoferul porni motorul. Am înțeles încă o dată că marile avuții nu se agonisesc prin rugăciuni, prin blândețe şi milă, din veniturile unei munci duse în frica lui Dumnezeu.

AMENINȚAREA

— Aştept răspunsul definitiv. Vă dau răgaz zece minute. Dacă totuşi, la sfârşitul celor zece minute, aveți să spuneți „nu”, ştiți ce voi face şi unde mă voi duce!

După ce rosti aceste cuvinte, Muvaffak bei[3] îşi propti o mână în şold, îşi înălță capul şi fluierând un marş funebru scrută depărtările văzduhului ca şi cum ar contempla lumile misterioase spre care avea să se îndrepte.

— Şi dacă, după cele zece minute de gândire, voi spune „nu”, ce-o să se întâmple?

Găsind inutil să dea un răspuns prin vorbe, tânărul ridică uşor din umeri. Îşi propti de inimă un revolver imaginar, îl despiedică cu degetul şi cu mâna dreaptă îşi apăsă aşa-zisa rană din partea stângă a pieptului. La urmă, după ce îşi zvâcni în aer ambele mâini, le clătină bezmetic, se răsuci pe călcâie, simulă o cădere şi moartea.

Acesta era, de ani de zile, rolul cu succes experimentat de el față de multe femei şi bărbați. Cei care vedeau că din pricina încăpățânării, a egoismului şi a avariției lor un tânăr voinic ca un munte îşi ia viața, pierind pentru totdeauna, cedau în fața acestui şantaj şi îi îndeplineau dorințele.

Din copilărie îşi luase obiceiul ăsta. Amenința pe cei din jur cu sinuciderea. Când nu izbutea să smulgă cu duhul blândeții bani de la bunica, se suia pe pervazul ferestrei sau pe ghizdurile fântânii din grădină şi începea să plângă şi să țipe:

— Martor mi-e Allah că acuma mă arunc!

Biata bătrână, cu frica în cele sfinte, acoperindu-şi cu o mâna ochii, o cufunda pe cealaltă în punga legată de mijloc, pe sub fustă, cu o curea roşie şi îi dădea banii ceruți.

Pe seama acestui şantaj dusese o viață destul de dulce la şcoală. Printre colegi şi profesori îi ieşise faima de a fi „un băiat foarte nervos care, pentru un lucru de nimic, se sinucide”. Ca şi cum ar fi murit şi ar fi înviat de câteva ori în şir.

De pildă, când în curte, la un joc cu nuci, începea să piardă, un

---

[3] Nume emblematic, Muvaffak bei însemnând „Domnul care reuşeşte, care are succes”.

nor de tristețe îi năpădea chipul. De teamă ca nu cumva, pentru câteva nuci, un coleg să-şi curme zilele, copiii îi dădeau imediat înapoi ceea ce câştigaseră. La orele profesorilor pe care îi ştia miloşi din fire, tot anul tăia frunză câinilor şi când venea examenul, îşi punea în buzunar arsenic de patruzeci de parale (pe atunci încă nu ieşise moda tincturii de iod):

— Eu, domnule profesor, sunt conştient că nu voi putea trece clasa. Faptul acesta îmi lezează în cel mai înalt grad onoarea. Ieri-noapte mi-a apărut în vis bunicul. Mă chema la el: „Vino la mine, fiule!” îmi zicea. Auzul mi-e împresurat de voci divine, în nări simt miros de tămâie. Dacă ați avea bunăvoința să-mi dați nota cinci, ați salva o viață de om, cerşea el. Aşa scăpa de ceartă şi complicații. Colacul de salvare îşi îndeplinea misiunea. Ajuns la anii tinereții, în aventurile amoroase a folosit din plin acelaşi vicleşug. Pretextul sinuciderii umplea trei pătrimi din scrisorile trimise fetelor vecine, reprezentând cele mai înfocate rânduri.

Chiar şi în cariera de funcționar i se trecuse cu vederea, grație aceluiaşi şantaj, manevrarea necinstită a unor bani, care altfel i-ar fi atras destituirea. Şeful de birou era un bătrânel blajin. Îi luase din mâna revolverul – o jucărioară ieftină – pe care şi-l sprijinise de tâmplă şi completase din propria sa pungă banii sustraşi. Mai mult decât atât, bietul om se mândrea şi în sinea sa, şi în fața altora cu fapta de bine săvârşită: „De când sunt eu în serviciu, o singură dată am închis ochii la un act ilegal şi am dat bani din propriul meu buzunar, dar nu zadarnic. Am salvat viața unui om… O secundă dac-aş mai fi întârziat, în fața mea s-ar fi prăbuşit, răpus într-un zgomot asurzitor, un voinic în plină tinerețe. Ce binecuvântați gologani mi-a hărăzit mie destinul încât să mi se dea prilejul unui act de binefacere atât de mare!”

* * *

De trei luni Muvaffak bei o curta pa Naciye hanîm. Ce folos! Toate stăruințele sale rămăseseră fără ecou. Tânăra femeie nu lua în serios iubirea lui cu declarații pompoase, cu jurăminte şi lacrimi. Totuşi Muvaffak bei era încredințai că „până la sfârşit va avea succes”. Nu poseda el o armă cu cea mai mare eficiență, care nu-şi greşise niciodată ținta? Avea să recurgă la ea când va sosi ceasul cuvenit şi Naciye hanîm îi va pica în mână la fel de uşor precum potârnichile vânate pe zăpadă.

În noaptea aceea, pe când în fața tinerei femei mimase

sinuciderea, se aşteptase să-i cuprindă brațele ca şi cum ar fi fost vorba de o armă veritabilă, să-i spună: „Pentru dragostea lui Allah, nu faceți una ca asta” şi, în sfârşit, într-o criză de nervi şi lacrimi să-i cadă în brațele sale de bărbat fin şi curajos, gata să-şi sacrifice şi viața pentru iubită.

Dar, în locul țipătului înecat în emoție pe care-l aştepta, n-a stârnit un hohot de râs strident, plin de cruzime? Un revolver autentic ce i s-ar fi descărcat în cap într-o clipă nu l-ar fi putut zdruncina mai mult decât hohotul acela de râs.

— Vai, ce comic! Încearcă cu altcineva manevra asta, Muvaffak bei! Cu altcineva! râdea ea cu lacrimi, ținându-se cu mâinile de pântec.

Câțiva inşi – femei şi bărbați – care văzuseră atitudinea lui Muvaffak bei şi râsul nebunesc al femeii tinere s-au apropiat de ei.

Fără să le mai dea răgazul să pună întrebări, ea le povesti:

— Muvaffak bei zice că mă iubeşte şi pretinde că, dacă nu răspund la dragostea lui, după zece minute…

Hohotele ei de râs se întețeau, îi tăiau respirația, prefăcându-se în țipete întretăiate, din ce în ce mai stridente şi ceea ce era şi mai rău, începea să contamineze şi pe ceilalți din jur.

Cerul pe care, cu puțin înainte, Muvaffak bei îl privise ca un călător ce contemplă zările unde avea să se îndrepte, acum i se rotea nebuneşte deasupra capului; urechile îi țiuiau.

Era năucit de parcă se lovise tare la cap. Totuşi îşi dădea seama de situație cu toată luciditatea şi spaima de care era capabil.

Într-o clipă vraja se destrămase. Se făcuse de râs. Nu ajungea că o pierde pe Naciye hanîm, ci episodul avea să se răspândească pretutindeni, din gură în gură.

Cei care crezuseră în şantajul lui, acuma vor râde, ba chiar se vor înfuria.

Numele său avea să devină obiect de discuție printre cei mai faimoşi palavragii ai Istanbulului, i se vor imputa toate actele sale mimate. Nu numai că n-o să mai poată invoca niciodată sinuciderea, dar dacă, în mod accidental, ar pronunța cuvântul „moarte”, avea să stârnească cascade de râs.

Era cu destulă judecată ca să înțeleagă ce catastrofice prăbuşiri conține o faimă fără acoperire, câştigată prin minciună şi reclamă.

Dar Naciye hanîm nu-l slăbea deloc. Hohotele ei de râs, când groase, când subțiri, care trezeau înspăimântătoare ecouri în noapte, se auzeau, mereu. Aplecată peste balustrada terasei îi striga:

— Au trecut trei minute, Muvaffak bei!

— S-a terminat şi al patrulea!

— V-au mai rămas cinci minute!

Muvaffak bei simţea că-şi pierde minţile.

Într-adevăr, nu mai rămăseseră decât cinci minute. Şi în aceste cinci minute, dacă nu-i murea trupul, avea să-i moară sufletul şi onoarea.

Pentru prima oară în existenţa sa se gândi sincer la moarte. Dar nu stărui prea mult asupra ei. Oricum, era convins că nu va fi în stare să aibă curajul necesar. Atunci era de făcut doar un singur lucru: să schimbe forma şantajului, să pună la cale scenariul unei sinucideri simulate.

Dacă primprejur s-ar fi aflat vreun râu, s-ar fi aruncat numaidecât în el. Cum-necum, l-ar fi salvat ei de la moarte. O fântână exista, dar era prea primejdios. Nu ştia ce adâncime are. Dacă în cădere s-ar fi ciocnit cu capul de pietrele ori cimentul de pe margini sau dacă la fundul fântânii era noroi şi-ar fi rămas agăţat ca liliecii, cu capul în jos şi picioarele în sus? Numai gândindu-se la perspectiva asta şi corpul îi tresărea străbătut de frisoane.

— V-au mai rămas patru minute, Muvaffak bei!

Se strânseseră cu toţii la marginea terasei de unde îl priveau ca spectatorii din loja unui teatru. Neapărat trebuia întreprins ceva.

În grădină era întinsă o frânghie de rufe. Scoţând din buzunar un briceag, o tăie, o înfăşură în jurul braţului şi cu paşi domoli urcă în camera lui.

Pe buze îi juca un surâs viclean. Biruise şi de astă dată. Intră în odaie. După ce închise uşa, aprinse lumina electrică şi un timp trase cu urechea la zgomotele din jur.

Planul îi era cât se poate de simplu: doar îl văzuseră, nu, că a luat frânghia şi a urcat în camera lui... Cu siguranţă că n-aveau să-i dea pace, aveau sa vină după el şi să-l spioneze prin vreo gaură sau vreo crăpătură a uşii. De altfel în hol se auzeau fâşâit de paşi uşori, şoapte. Ba încă şi mai bine, scârţâise uşa de-afară a balconului. Prin urmare, ca să-l poată vedea mai clar prin fereastra care da spre balcon, se căţăraseră pe zid, afară. Muvaffak bei agăţă frânghia de rufe pe cârligul de la gazul aerian şi o pregăti făcându-i un laţ la capăt.

În cele din urmă îşi scoase haina. În picioare în faţa oglinzii scrise câteva rânduri de adio. Vedea prin oglindă, cu nespusă emoţie şi bucurie, că supoziţia sa se dovedea a fi îndreptăţită.

Geamul de la fereastra dinspre balcon era deschis şi obloanele

închise. Unul dintre ele se întredeschise abia simțit, lăsând să se întrevadă un cap brun şi doi ochi strălucitori.

Prin urmare, de-acolo Naciye hanîm îi urmărea toate gesturile. Ceilalți trebuie să fie pe-aproape, înşiruiți în dreptul uşii...

Când va vedea că s-a urcat pe scaun, cu siguranță că tânăra femeie avea să țipe şi să se năpustească înăuntru. În felul acesta, Muvaffak bei îşi va salva onoarea şi, totodată, îşi va atinge şi ținta.

Zgomotele confuze din sală continuau, ochii capului brun ce se mişca în spatele oblonului întredeschis ardeau aruncând văpăi.

De emoție, Muvaffak bei tremura; se urcă încet pe scaun şi potrivi lațul frânghiei.

Naciye hanîm nu scotea nicio vorbă, de parcă încă s-ar fi îndoit de seriozitatea intenției sale.

Neavând încotro, îşi agăță sfoara de gât şi-şi întoarse fața către fereastră. Ochii străluceau mai departe, dar niciun glas nu intervenea.

Deplasă uşor cu picioarele scaunul. Dar dacă s-ar întâmpla ceva extraordinar şi vor fi împiedicați să ajungă la vreme? îi fulgeră prin gând şi nu putea deloc să-şi ia curajul de-a răsturna scaunul. Ce era de făcut? Dacă ar scoate lațul de la gât şi s-ar da jos, în urechi îi răsuna de pe acum hohotele explozive de râs batjocoritor.

De nervozitate, pradă emoției, mişcase un pic prea mult scaunul. Pe neaşteptate, acesta îi alunecă de sub picioare şi se rostogoli pe jos. Exact în clipa aceea, Muvaffak bei, privind pe fereastră, scoase un țipăt răguşit.

* * *

O pală de vânt deschisese larg oblonul şi pisica galbenă, ca să mănânce în tihnă o bucată uriaşă de carne abia furată din bucătărie, țâşnise în odaie cu mârâituri nervoase.

SFÂRŞITUL LUI FĂR'DE GRIJI

În dimineaţa aceea, în grădina orfelinatului care adăpostea copii până la vârsta şcolară era o fierbere extraordinară. Se sărbătorea ziua elevilor. Şcolile primare şi gimnaziile se scurgeau pe străzi rânduri-rânduri intonând marşuri, pentru a se împrăştia apoi departe, în afara oraşului.

Copiii din această grădiniţă-azil, în care cel mai vârstă nu trecea de şase ani, nu puteau fi duşi la o depărtare prea mare. Cu paşii lor mărunţi şi poticniţi, ei aveau să-şi petreacă ziua de sărbătoare la malul unui râu, la o depărtare doar de vreo douăzeci de minute de mers pe jos.

Pregătirile erau în toi. Forfota hăinuţelor multicolore transformase grădina într-un ogor de flori vii. Băieţii îşi lustruiau de zor ghetele noi, fetele îşi aranjau unele altora părul, îşi legau cingătoarele desfăcute, se încheiau la nasturi. Aşezată pe treapta unei scări de piatră, o fetiţă de şase ani se căznea să prindă bluza descusută a unei colege de patru ani, orfană ca şi ea.

În sfârşit, preparativele se terminară şi copiii, încolonaţi, s-au aşternut la drum. Fiecare ţinea de mână pe un altul, în timp ce în cealaltă mână îşi duceau în pachete colorate şi coşuri minuscule, mâncarea şi jucăriile.

Ca să se evite o prea mare larmă şi dezordine pe străzi, profesorii îi puneau pe copii să cânte marşuri. Cei mari ţipau tare, cu toată bucuria inimilor lor, cu toată forţa piepturilor lor, cei mici, aşa după cum şi mergeau, rămâneau în urmă şi cu cântecele, producându-se astfel o îmbinare dintre cele mai amuzante.

În timp ce convoiul trecea pe străzi, se deschideau ferestre în cadrul cărora apăreau chipuri de femei, vânzătorii ieşeau de prin magazine urmărind cu privirea pe copii.

* * *

Ca în toate excursiile orfelinatului, şi acum în fruntea alaiului se afla Făr'de griji.

Făr'de griji era o căţea bătrână, de pripas, cu blana gălbuie, O făptură inteligentă ca omul, dar mai constantă în prietenii decât el.

Pesemne pentru firea ei de hoinar, indiferentă faţă de grijile

existenței, în cartier i s-a pus numele de Făr'de griji. În realitate, a fost cel mai încercat dintre câini; cu câțiva ani mai înainte trecuse printr-o mare suferință. Cei patru pui ai ei, otrăviți toți deodată, zvârcolindu-se de durere, îi muriseră în fața ochilor. Străbătuse mahalale îndepărtate în urma căruței de gunoi care-i ducea puii şi o săptămână de zile nu mai apăruse.

Se crezuse că probabil pățise vreun accident pe undeva. Dar, în ciuda aparenței sale apatice şi nepăsătoare, era o ființă extrem de vigilentă. Cunoştea bine pe duşmanii rasei ei, uneori chiar se distra mimând că se încrede în ei, că mănâncă din pâinea lor otrăvită, că le cade în capcană. De aceea ar fi fost cu neputință să zacă moartă cine ştie pe undo. Astfel că după o săptămână îşi făcuse din nou apariția în cartier. Un pic mai bătrână şi mai istovită, cu părul gălbui mai înnoroiat, cu şi mai multe vânătăi pe labe.

Nu ştiu dacă este sau nu adevărat, dar femeile din cartier povesteau despre ea o întâmplare. Se pretindea că după pieirea puilor ei, Făr'de griji nu mai voise să trăiască. Stând vlăguită şi copleşită de tristețe în fața barăcilor primăriei, urla sfâşietor ca şi cum ar fi implorat, cerea adică să i se dea şi ei din mâncarea care îi ucisese puii... O dată chiar se lăsase cu bună ştiință otrăvită, dar nu murise... După ce s-a chinuit mult, după ce şi-a târât zilele bezmetic, s-a pus din nou pe picioare.

După moartea puilor, Făr'de griji, parcă supărată pe cartier, se retrăsese pe locul viran din spatele orfelinatului. Aproape că nu mai cutreiera deloc pe străzi; din când în când sărea peste zidul ce împrejmuia grădina orfelinatului, se juca laolaltă cu copiii şi, la vremea prânzului, se hrănea cu resturile lor de mâncare.

Se purta aşa pentru că avea mai multă încredere în copii decât în oamenii mari, ştiind că de la ei nu-i va putea veni vreun rău ireversibil, sau pentru că simțea că şi copiii, ca propriii ei micuți, erau făpturi naive şi fără apărare?

Educatorii n-au alungat cățeaua bătrâna care privea cu ochii ei aurii încărcați cu o statornică dar tristă afecțiune, care răbda orice capriciu al copiilor, orice izbucnire de-a lor; dimpotrivă, o ocroteau pe furiş. Pe scurt, Făr'de griji ajunsese un fel de slujbaş al aşezământului, un servitor bătrân, asemeni portarului, şi cel mai iubit prieten al micuților.

Orfelinatele sunt ca nişte eşantioane, de proporții mult reduse, ale societăților umane. Există şi acolo abandonați în afara societății, datorită unor cauze ca sărăcia, lipsa unei înfățişări agreabile, vreo

pată aparținând familiei, sau însingurați care fug de acasă datorită unor înclinări spre solitudine precoce. Făr'de griji se împrietenea mai cu seamă cu aceşti mici „însingurați", se plimba grav alături de ei prin vreun colț al grădinii. Cei care purtau în inimile lor mici dureri şi supărări ce nu puteau fi date în vileag, îi vorbeau luându-i în mâini labele înnoroiate.

Făr'de griji îşi asuma – în felul ei – chiar şi rolul de infirmieră. Într-o zi linsese genunchii răniți ai unui copil mic de tot care, alergând prin grădină, se rostogolise pe jos.

De-acum convoiul ieşise din mahala, o luase pe o potecă îngustă care trecea printre tarlale verzi. În fruntea tuturor, Făr'de griji; păşea cu un aer mândru, într-o resemnare plină de înțelepciune. Dar, în mod inexplicabil, vădea o lipsă de veselie, de viață, cu totul neobişnuite chiar şi la ea.

În sfârşit, se ajunse la locul destinat pentru sărbătorire: malul răcoros şi umbrit al unui râu. În apă atârnau ramuri de sălcii verzi.

Vacarmul stârnit de cei mici speriase şi gonise din ceair păsările. A lor, a copiilor, era ziua aceea. Se dezlănțuiseră. Alergând şi țipând se împrăştiau peste tot, se cățărau în copaci, se rostogoleau pe ierburi. Fără să ia în seamă că mai au o mulțime de timp până seara, îşi cheltuiau, năvalnic, energia şi veselia, începând chiar să mănânce fructele şi celelalte merinde.

O vreme se înviorase şi Făr'de griji. Porni să se joace cu copiii dar, pe neaşteptate, se opri şi, cu capul ridicat, urlă îndurerată. Apoi se retrase încet şi, ghemuindu-se între două pietre mari, se culcă.

Copiii înțeleseră imediat: Făr'de griji era bolnavă. I-au dus de mâncare. Ea refuza mâncarea ce i se aducea şi din când în când devenea urâcioasă, îşi arăta colții şi scâncea încet, de parcă s-ar fi rugat să fie lăsată în pace.

Şi educatorii observaseră privirile pierite, pline de suferință ale câinelui.

— Nu vă mai apropiați de ea, copii. E totuşi un animal. Poate că e turbată, le-au atras ei atenția.

Pentru că nu se ținea seama de sfaturile lor, se văzură siliți să lase de planton pe unul dintre oamenii de serviciu.

Un copil mai mărişor – o fetiță de vreo şase ani – îşi aminti brusc de ceva şi începu să strige:

— Vai, – au otrăvit-o pe Făr'de griji… De dimineață, mă dusesem la băcan ca să cumpăr ceva. Am văzut-o la colț, prin gunoaie. Mânca ceva împreună cu alți câini. Cu siguranță ca a apucat mâncare

otrăvită.

Educatorilor li se părea de necrezut o atât de mare imprudență din partea unui câine bătrân. Din păcate, cele spuse de copil erau adevărate. Făr'de griji începuse să fie scuturată de spasmele obişnuite la toți câinii otrăviți, se răsucea cu furie şi se zbătea.

Veselia copiilor se stinse dintr-odată; peste ceair plana o tăcere de vechi cimitir. Unii plângeau şi se văicăreau. Nu se întrevedea nimica de făcut.

Era de neîngăduit ca din pricina unui câine – fie el marea dragoste a şcolii – să fie întunecată sărbătoarea micuților. Unul dintre educatori strigă:

— Nu vă fie teamă, copii… Voi nu ştiți… Făr'de griji a mai fost otrăvită o dată şi a scăpat teafără. N-o să pățească nici acum nimic. Haideți, la joacă!

Mai mult cu sila, micuții prinseră să se risipească. Unii continuau să plângă, alții se consolau, încrezători în cuvintele educatorului. „Făr'de griji o să reziste şi de data asta. O să alunge răul!" ziceau ei. Mai erau şi unii care, cu mâinile lor mici întinse, se rugau pentru sănătatea prietenei lor.

Până la urmă educatorii recurseră la o altă soluție: să se mute cu toții la un pâlc de copaci la o depărtare de două-trei minute de locul unde poposiseră. Saltelele şi pachețele fură strânse şi convoiul, lăsând-o singură pe Făr'de griji, se puse în mişcare.

Printre micuți se înjghebase pe loc o înțelegere tacita. La fiecare trei-patru minute, doi dintre ei dispăreau şi, mergând în taină să vadă cum îi merge lui Făr'de griji, aduceau veşti despre ea. Spusele lor se răspândeau într-o clipită printre copii şi până şi cei mai mici ascundeau de educatori lucrul acesta.

După un ceas sosi iarăşi o ştire tristă: Făr'de griji trăgea să moară. Ieşise din scorbura de piatră în care se cuibărise şi se zbătea întruna. Gura, ochii, labele îi erau pline de sânge. Niciun ordin, nicio amenințare nu mai aveau, acum puterea să rețină pe copii. Plângând şi văitându-se toți deodată o porniră în goană. Dacă educatorii reuşeau să prindă cu forța vreo doi-trei copii, zece scăpau şi alergau în cea mai mare grabă.

Totuşi, nu se mai apropiară de câine. Zbaterea lui Făr'de griji avea ceva înfricoşător. Uneori se zvârcolea şi scurma țărâna cu picioarele, alteori, ridicându-şi spre cer gura însângerată, scotea urlete prevestitoare de rău, ca o amenințare. În cele din urmă îşi reveni şi cu o ultimă sforțare, ca să-şi domolească jarul grozav dinlăuntrul ei,

începu sa fugă spre râu.

* * *

Lângă podețul subțire, de scândură, de la marginea râului, erau două fetițe de cinci ani. Când o zăriră pe Făr'de griji gonind într-acolo, înconjurată de nori de praf, se speriară. Vrură să treacă iute pe podeț, la malul celălalt. Dar, din pricina tulburării, una căzu în râu unde începu să se zbată.

Cum văzu accidentul, Făr'de griji se opri brusc. Îşi schimbă direcția. Alergă pe podețul de scândură. Se aruncă în apă după copilă. O prinse cu botul de fustă. Până să ajungă educatorii, o ținu deasupra apei.

Apoi, ca şi cum îşi cheltuise ultima fărâmă de putere, se lăsă în voia apei. Se cufundă de vreo câteva ori, stârni vălurele şi spumă în jurul ei şi muri. Dus de curgerea lină a râului, trupul, împietrit, se îndepărtă încet...

O RANĂ VECHE

Eu, la trei ani, am rămas orfan de mamă. Tata era portar la spitalul de caritate din orăşelul nostru.

Pe vremuri fusese caporal de jandarmi. A căzut de pe cal. Şi-a rupt piciorul. După trei ani încheiați de zăcere în spital, a rămas beteag pe viață. Nu putea umbla fără să se sprijine pe baston. Pentru că era de neconceput ca un jandarm să fie şchiop, l-au concediat. S-a avut însă în vedere că are de întreținut o familie şi astfel a fost numit portar la spitalul în care zăcuse…

Pe-atunci casa noastră adăpostea multe suflete: mama, bunica, o mătuşă văduvă, din partea tatii şi încă doi frați de-ai mei. Tata, singur, ne întreținea pe toți. În scurt timp însă au murit unul după altul. Iar când s-a prăpădit şi mama – ultima dintre ei – am rămas numai doi inşi în casa altădată atât de încărcată.

Dimineața, când tata pleca la spital, mă ducea la o bătrână, rudă de-a noastră mai îndepărtată, iar seara, la înapoierea de la lucru, mă lua de-acolo. Într-o mână cu zimbilul, într-alta cu mâna mea, se îndrepta spre casa noastră. Tatăl şi fiul, atât. Din vremea aceea mi-au rămas în minte doar faptul că mă jucam cu nişte găini într-o curte presărată cu mici purcoaie de găinaț şi că, din când în când, mâncam bătaie de la bătrână.

Pe-atunci îi dădeam multă bătaie de cap tatii. Nu era deloc uşor pentru un infirm ca, după oboseala unei zile întregi de lucru, noaptea să aibă grijă de un copil. Dar pentru că mă iubea mult, nu se plângea niciodată. Uneori toată noaptea o țineam numai în plânsete. Era clar că, neîndrăznind să mă răsfăț la bătrână, nopțile îmi luam revanşa de la el. Întrebat de vecini cum de poate rezista la larma asta, tata le răspundea: „Toți ai casei, ca înțeleşi între ei, s-au retras unul câte unul, ne-au părăsit pentru totdeauna. Din clocotul de viață de altădată n-a mai rămas decât atâta: glasul lui. E cu putință să ți se pară prea mult?!”

Ajuns la patru-cinci ani i-am devenit treptat un bun prieten, ba chiar un ajutor.

Îmi amintesc foarte bine de vremurile acelea. Ruda noastră bătrână murise. De-acum îl însoțeam regulat la spital. Pentru că era foarte grijuliu, mă înfofolea cu rânduri-rânduri de haine şi numai

după ce îmi înfăşură capul şi gâtul cu un şal verde se aşeza în mica gheretă din fața spitalului.

Nu duceam lipsă nici de sarcini potrivite cu vârsta mea. De pildă, a izgoni cu un ciomag câinii care pătrundeau în grădina spitalului, era o treabă ce-mi revenea mie. Iar când trebuiau cumpărate țigări pentru doctori, tot eu eram acela care alerga la băcan.

Tata era un om cu glas blajin, căruia îi plăcea tare mult să vorbească. Şi, pentru că în casă nu exista altcineva în afară de mine, vrând-nevrând, mie mi se adresa, de parcă ar fi avut alături un om în vârstă şi cu experiența vieții.

Îmi vorbea atât cât se pricepea el, de morală, istorie, chiar şi de politică. Noi singuri ne îngrijeam de tot ce aveam nevoie. Fredonând cântece din timpul războiului cu Moscova, ne spălam rufele, curățăm podelele, ne cârpeam rufele şi hainele.

Aşa am ajuns la doisprezece ani, dar pentru că eram un băiat foarte slab şi pipernicit, nimeni nu-mi dădea mai mult, de opt. De aceea când se adunau laolaltă oameni în toată firea şi eu mă avântam în discuții, de pildă, despre greutățile traiului, despre morții din familia noastră sau despre abuzurile primăriei, ca omul care, pătimind multe mizerii, a dobândit o mare experiență, toți rămâneau mirați. Oricum însă, eu tot un copil rămăsesem. Şi tocmai însuşirea de a fi fost copilăros m-a împins la o asemenea faptă, încât nici astăzi, la patruzeci şi cinci de ani ai mei, cu toate că-s un om aşezat, cu ginere şi noră, încă nu sunt în stare să-i uit amarul.

* * *

Locul nostru de baştină era un orăşel tihnit, aşezat pitoreşte printre nesfârşite păduri de măslini. Vară ori iarnă, soarele nu ne lipsea; plante mereu verzi ne înconjurau pretutindeni. Şi peste acest ținut binecuvântat care nu ştia nici măcar ce înseamnă o ploaie mai violentă ori o furtună, într-o zi s-a abătut o mare nenorocire: războiul.

Granița se afla la patru ceasuri distanță de noi. În numai câteva ore, în orăşel se produse o dezordine cumplită. O parte dintre localnici fugea, cu mic cu mare, cât mai departe de hotar. Săracii, bătrânii, cei singuri pe lume nu aveau putința s-o facă. Noi, fireşte, ne număram printre cei rămaşi pe loc. Mai întâi de toate, tata era legat de serviciu. Apoi, noi abia ne descurcam cu mâncarea de azi pe mâine. Tihnitul nostru orăşel parcă se transformase într-o cazarmă. Prăvăliile s-au închis. Casele goale au fost ocupate de militari. Pe

străzile cu caldarâmul stricat, zi şi noapte treceau convoaie de călăreţi şi tunuri.

După două zile, din depărtare a prins să răzbească bubuitul tunurilor. Când mi se făcea frică, tata, fie că ştia el ceva, fie numai ca să mă liniştească, îmi spunea:

— N-ai teamă, Halil… Duşmanul n-o să vie aici. Ostaşii noştri or să-l hărţuiască şi, descumpănit, o să fie mânat aiurea.

Vorbele i se adeveriră. În numai câteva zile, bubuitul tunurilor se îndepărtă treptat, până se pierdu cu totul.

Războiul acesta semănase cu o furtună ce se petrecea în depărtare. Veştile sosite erau foarte bune. Armata noastră urmărea duşmanul, împingându-l din spate unde voia.

O parte din cei care fugiseră au venit înapoi. În piaţă, ici şi colo s-au redeschis prăvăliile. Trupele, care mergeau pe front se scurgeau necontenit pe la noi.

Orăşelul parcă se golise de bărbaţi. Toţi cei în stare, să ţină o armă în mână s-au înrolat în armată sau, formând cete de voluntari, s-au alăturat armatei, urmând-o. Tata se afla printre aceştia ultimi.

— Fiule, îmi spuse el, doctorii noştri se duc să înjghebeze un spital într-un loc mai apropiat de toiul luptelor. Ar fi greu să fie aduşi răniţii până aici. Dispun de puţini bărbaţi buni de treabă. Ca pe un vechi slujbaş al spitalului, mă iau şi pe mine cu ei. De la datorie nu se cade să fugi. De altminteri, nici locul în care am să merg nu-i departe… Un sat la o distanţă de două-trei ceasuri de aici. O dată, de două ori pe săptămână tot am să vin eu să te văd. De-acum ai devenit coşcogeamite flăcăul. Am vorbit şi cu vecinii. Or să mai vadă şi ei de tine.

În primele zile, fiindcă mă despărţeam pentru prima oară de tata şi rămâneam singur acasă, fusesem puţin cam trist. Dar m-am deprins repede. Ba chiar am început să mă bucur din ce în ce mai mult de libertatea dobândită. Acum, laolaltă cu ceilalţi copii din mahala, mă jucam până seara târziu pe străzi sau prin împrejurimi.

Tata îşi ţinea făgăduiala de a veni să mă vadă o dată, de două ori pe săptămână. Îşi lua liber adesea şi sosea fără greş, urcându-se într-una din căruţele care făceau naveta între front şi locurile noastre.

Învăţasem şi timpul când avea să vină şi mergeam să-l întimpin lângă un pod aflat la vreo jumătate de oră mai departe de orăşel.

Bietul om, de fiecare dată când mă vedea, plângea de parcă mi-ar fi dus dorul ani de zile.

— Vai, Halil al meu! îmi zicea şi îmi săruta fața şi ochii.

Într-o batistă roşie îmi aducea de mâncare pesmeți, zahăr cu cafea, unt, ulei, chiar şi carne... Apoi se înțelesese cu un băcan să-mi dea pe credit lucruri ca gaz, cărbuni sau săpun. În plus, ca măsură de prevedere, îmi lăsa şi bani să-i am la nevoie.

Cât el lipsea, eu eram adevăratul stăpân al casei. Îmi pregăteam mâncarea cu mâna mea, singur îmi făceam patul, dereticam prin casă, îmi spălam rufele. Uneori mi se întâmpla să am şi invitați, ca oamenii în toată firea.

Faptul acesta mă făcea să-mi dau aere de om mare. În nopțile când tata rămânea acasă şedeam amândoi până târziu lângă vatră şi discutam. Îmi spunea, adăugând de la el cu duiumul, ştiri despre război primite de la răniți, povestea lucruri care nu păreau să aibă sfârşit, ca basmele şi epopeele.

Într-o zi, din batista tatii răsări un cuțit cu deschidere automată, dimpreună cu o verighetă de aur şi un carnet cu scoarțe de piele.

— Halil, grăi el după ce oftă adânc, ieri-noapte, la spital, a murit un tânăr erou, un munte de om. Nici când s-a prăpădit taica n-am suferit atâta. Flăcăul ăsta a plecat pe front cu o ceată de voluntari. Au ucis ei mulți duşmani. Până la urmă duşmanul i-a încolțit la malul unui râu. Voluntarii, unul câte unul, au murit eroic. Numai flăcăul ăsta a scăpat cu viață. Când a rămas singur, s-a ascuns într-o moară părăsită, printre dărâmături. Oricât au scotocit, duşmanii n-au putut da de el. Seara, când s-a lăsat întunericul, a ieşit din ascunzătoare. Se îndrepta înspre părțile unde se aflau ai noştri, când s-a trezit față în față cu trei duşmani: un sergent cu doi soldați. Fără să le dea timp să facă vreo mişcare, să pună mâna pe arme, s-a aruncat asupra lor şi pe tustrei i-a isprăvit. Cuțitul ăsta, verigheta şi carnetul le-a luat din buzunarul sergentului. Din păcate însă, în timpul încăierării, a fost şi el rănit în mai multe locuri. Ni l-au adus la spital cu sângele curgându-i şiroaie. A mai apucat să trăiască trei zile; ieri-noapte, către dimineață, a murit. Când şi-a dat seama că i s-a apropiat sfârşitul mi le-a lăsat mie ca amintire. O amintire scumpă. Să le încuiem în sertarul dulapului, să stea acolo.

Niciunuia dintre noi nu-i era somn. În noaptea aceea, până dimineața l-am căinat pe tânăr şi am plâns. Tata, de altfel, era un bătrân bun ca pâinea caldă. Iar eu, un băiat de doisprezece ani, firav, simțitor...

Nu mai ştiu cât timp se scursese de-atunci. Soldații duşmani, despre care la începutul luptelor se credea cu toată siguranța că în

câteva zile vor fi împrăştiaţi, rezistau.

În oraş foametea îşi arăta colţii. Toţi erau îngrijoraţi. Dar pentru copii războiul însemna o neîntreruptă sărbătoare. Nici tu şcoală, nici cine să-ţi ceară socoteală de orice. Ca soldaţii, şi copiii cutreierau străzile în convoaie. Se jucau. Majoritatea lor avea pe front tată, frate sau rude. Povesteau întâmplări despre faptele de vitejie ale acestora, răsfrângând şi asupra lor o parte din glorie.

Foarte puţini erau aceia care nu aveau de istorisit vreo faptă eroică săvârşită de tata sau frate. Eu mă aflam printre ei. Cu ce isprăvi eroice ale unui şchiop, servitor de spital, mă putem eu făli?

Amărăciunea asta m-a împins la minciună. Neîndoielnic, mie îmi revenise măiestria de a înfrumuseţa cea mai banală faptă a tatii, prefăcând-o într-o poveste extraordinară.

Am pus în buzunar verigheta, carnetul şi cuţitul din sertar. Am început să mă preumblu amestecându-mă printre băieţii necunoscuţi din cartiere străine.

Îi atribuisem tatii faptele tânărului voluntar care murise în spital. Dar ca să fac să pară cât mai adevărată povestirea mea, schimbasem foarte multe. Într-o zi, pe când tata mergea pe front pentru a transporta răniţii, dădu întâmplător peste un sergent duşman pe care-l ucise. Dacă cineva nu mă credea, scoteam din buzunar carnetul cu fotografia sergentului şi verigheta.

Nu numai în copii, ci şi în oamenii mari sporise într-atâta nevoia de a crede lucruri extraordinare, încât dădeau crezare şi poveştii mele. De unde aveau ei să ştie că tata, care îşi târa cu atâta greutate, şi suferinţă piciorul, era un bărbat ca o bătrână căreia îi e frică şi să taie o găină?

* * *

Într-o zi, în târgul nostru se stârni iarăşi o învălmăşeală grozavă. Armata noastră, pusă pe fugă, se retrăgea. O mare parte dintre localnici i se alăturase; mergând în urma ei, părăsi iarăşi orăşelul. Noi am rămas din nou pe loc. După două zile, în sunet de fanfare, soldaţii duşmani intrau în orăşel.

Spitalul ambulant se destrămase, tata se întorsese acasă. Noi nu aveam de ce să ne temem, el, un servitor de spital, sărac şi infirm, eu, un băiat care părea de-o şchioapă. Singura noastră îngrijorare era numai ce vom mânca în răstimpul în care duşmanul se afla în oraş.

Într-una din zile fierbeam acasă năut. La uşa au răsărit deodată

patru duşmani. Unul, spunând nişte vorbe de neînțeles pentru mine, m-a luat de mână şi m-a dus la postul de poliție, la două străzi mai departe de noi. Acolo erau şase băieți şi câțiva ofițeri. Unul dintre aceştia ştia turceşte. Arătându-mă, întrebă copiii:

— Ăsta e?

— Da, recunoscură ei.

De data asta, ofițerul se întoarse spre mine:

— Băiete, se zice că taică-tu ar fi săvârşit nişte chestii. Că tu le-ai fi povestit ăstora. Hai, zi-ne şi nouă. Nu-ți fie frică, dacă spui adevărul, nu pățeşti nimic.

Mă năpădise o spaimă cumplită. Negam, repetând întruna doar atâta:

— Minciună! Eu nu le-am spus nimic…

— Astea ce sunt? îmi făcu semn spre uşa din spatele meu. În mâna unuia dintre soldații veniți să mă ridice de acasă am văzut cuțitul, verigheta şi carnetul.

Vorbind între ei ceva, ofițerii îşi treceau unul altuia lucrurile păstrate în dulapul nostru. De-acum, mie nu mai mi-au zis nimic. Unul m-a prins de braț şi m-a aruncat afară.

În seara aceea l-au împuşcat pe tata.

Mi s-a povestit apoi că, deşi era cu cătuşe la mâini, l-au scos din târg între soldați cu baioneta la armă. Pentru că nu avea bastonul, nu putea, cu piciorul lui şchiop, să țină pasul cu ceilalți. De fiecare dată ce rămânea în urmă, soldații duşmani îl împungeau în spate cu baionetele. În timp ce mergea, ochii tatii erau ațintiți pe copiii de pe marginea drumului. De bună seamă că nădăjduia să mă zărească şi pe mine printre ei.

RESTAURANTUL CU GRĂDINĂ

Haydar efendi era secretar la administrația așezămintelor de binefacere. El însă se credea un om de afaceri înnăscut.

— Ce mi-a venit mie să mă fac funcționar?! se plângea adesea. Să fi intrat acum douăzeci și cinci de ani cirac la un băcan, azi aș fi fost om, nu jucărie, cu prăvălia mea, stăpân pe tejgheaua mea!

Avea o frază pe care o repeta întruna:

— Ah, dacă mi-ar pica în mână nu mult, două-trei mii de lirișoare, știu eu ce-aș face!

Sătul, ca și alți amici de-ai lui, să tot audă refrenul acesta, Kudret Fatîra îi transmise într-o zi un bilet câștigător la loterie, în valoare de cinci mii de lire:

— Ia, ține de două ori mai mult decât ți-ai dorit... Fă cu ei ce zici că știi să faci... Să te vedem!

Cum luă banii, primul lucru pe care îl făcu Haydar efendi a fost să-și prezinte demisia; al doilea, să cumpere – adevărat chilipir – un restaurant câmpenesc compus dintr-o clădire cu trei încăperi, o grădină și o bucătărie cu tot dichisul necesar.

În împrejurimi se afla o fabrică de tutun, una de vopsele, două hoteluri și multe case.

Își întocmise o socoteală simplă. Prin faptul că oferea de mâncare și ieftin, și curat, avea să aducă servicii atât poporului cât și patriei iar, în același timp, să și câștige de zece ori mai mulți bani decât leafa lui de funcționar. Din păcate, poporul se dovedi incapabil să-și dea seama de propriul interes.

Cu toate că folosea alimentele cele mai proaspete și mai curate, ca și cel mai iscusit bucătar, bietul Haydar efendi nu izbuti să realizeze nici a zecea parte din cât sperase. Erau zile când, în afară de familie, de rude, din ce în ce mai numeroase de altfel, care apăreau în vizită, precum și de funcționarii fiscali, nimeni nu-i suna la ușă și nu venea să ia masa acolo. Părea că toți muncitorii și tot personalul de la fabricile din apropiere, mai mult, că tot orașul se înțeleseseră între ei să-l piardă.

Haydar efendi sta pironit în fața porții și cu ochi întunecați, plini de ranchiună, privea pe cei care treceau pe drum, discutând între ei, ca pe niște dușmani care-i furaseră avutul și îi mâncaseră drepturile.

Şi mai cu seamă, dacă printre aceştia se aflau şi unii care râdeau tare pe stradă, avea impresia că se distrează pe seama sa şi turba de mânie.

După strădanii de un an de zile, după ce-şi consumase şi restul de bani şi în plus mai făcuse şi datorii de o mie de lire, a descoperit, în fine, calea cea mai indicată de urmat: să-şi vândă localul.

Dar nici de astă dată nu reuşea să găsească un amator; în van se iroseau banii pe anunțuri în gazete şi pe misiți.

Uneori bietul om îşi ridica mâinile, a rugăciune, şi implora cu voce tare:

— Fii bun, Doamne, fă să izbucnească un incendiu şi scapă-mă de beleaua asta... După aia, mă jur pe viața maică-mii că n-am să-ți mai cer nicio favoare şi nicio binefacere!

* * *

Într-una din zile, sub scară, se prezentă la el un grec, Haralambo, muncitor la fabrica de prelucrat tutun:

— Haydar efendi, ți-am găsit un muşteriu doldora de parale. Dacă-mi dai un comision de cinci la sută, o să vindem locanta la un preț pe cinste.

Muşteriul găsit de Haralambo era un arnăut proaspăt sosit din oraşul Manastîr. Bani, cu nemiluita. Dorea să-şi deschidă un local în aer liber.

Haydar efendi îşi puse hainele noi şi, ca să trateze cu bogătaşul din Manastîr, se duse într-unul din hotelurile din Sirkeci. Au discutat pe îndelete. Arnăutul arăta a fi un om de bună credință. Numai atunci când întrebă cum merg afacerile la restaurant, lui Haydar efendi i se puse un nod în gât. Dar Haralambo era un om dibaci.

— Treaba merge strună zi şi noapte, interveni el prompt.

Clientul mai avu doar atât de spus:

— Mâine e joi. Vineri, vin şi eu să văd cum stau lucrurile. Dacă mi-e pe plac totul, hotărâm prețul şi socoteala-i încheiată.

* * *

— În ce m-ai băgat, Haralambo? îi reproşă Haydar efendi când au ieşit din hotel. Te-ai apucat să-i spui că restaurantul aduce un câştig grozav. Vineri, când va veni omul, ne facem de râs.

La început, şi Haralambo îşi pierdu cumpătul. Dar, după câteva minute, îi veni o idee salvatoare.

Va invita el vreo cincizeci-şaizeci de muncitori de la fabrică, să

mănânce şi să bea în localul cu grădină. Lucrurile aveau să decurgă în aşa fel, încât arnăutul, naiv, avea să creadă că mulţimea aceea de oameni reprezintă muşterii de zi cu zi ai localului şi, ca atare, avea să le dea şi mai mulţi bani decât speraseră.

* * *

În vinerea aceea, localul cu grădină trăi o zi cu totul aparte. Şaptezeci-optzeci de inşi, femei şi bărbaţi, se distrară până târziu, în noapte, cu băuturi, mâncare, orchestră şi dans. Haralambo şi tânăra-i logodnică s-au întrecut pe ei înşişi conducând în aşa fel lucrurile, încât arnăutul, naiv, n-a reuşit nici măcar să-şi dea seama că în local au rămas aceiaşi muşterii de la prânz până în noapte.

Haydar efendi fixă preţul la cinci mii de lire. Arnăutul nu acceptă să plătească peste patru mii.

Se despărţiră după ce hotărâseră să se întâlnească în dimineaţa următoare.

* * *

Din ziua aceea, soarta s-a împotrivit ca Haydar efendi să se mai întâlnească cu arnăutul din Manastîr.

După două luni, dus să-şi solicite numirea în vechea sa funcţie din aşezămintele de binefacere, un coleg îi spuse:

— M-am şi întristat, dar am şi râs copios de păţania ta. Cică un pungaş fără niciun căpătâi, Haralambo, s-a înţeles cu un arnăut pe care-l cunoştea şi ţi l-a adus ca pe un muşteriu bogat, dornic să-ţi cumpere localul. Fără un sfanţ, şi-a serbat strălucit logodna la care au petrecut, pe socoteala ta, şaptezeci-optzeci de inşi…

